
Ressenyes

Jesús ROYO, *Una llengua és un mercat*. Barcelona, Edicions 62, 1991 («Llibres a l'Abast», núm. 260). 185 ps.

Aquest era possiblement un llibre necessari. Escrit amb correcció, i de manera clara i entenedora. Amb una dosificada punta provocativa. A càrrec d'un autor que, com a tal, presenta una doble virtut innegable.

D'una banda, la seva condició de professional de l'ensenyament de la llengua el duu a compartir una sincera preocupació per la situació d'aquesta, pels entrebancs amb què topa la seva normalització, per les expectatives de futur que se li presenten. I, en conseqüència, després d'optar decididament per la supervivència de totes les llengües i de qüestionar els pretesos avantatges d'una humanitat esdevinguda unilingüe en el marc d'una globalització social inaturable, no dubta a impugnar la falòrnia de l'anomenat bilingüisme passiu, la carricloneria d'un català equiparat amb el «bon gust» –i privat, per tant, entre d'altres recursos, del productiu verb *fortre* (p. 127)–, el perjudici de les suposades dificultat intrínseques a l'aprenentatge de la llengua del país. Les argumentacions desplegades, sense ser ni de molt noves, tenen el valor de la repetició consistent i amena i l'eficàcia retòrica del to deseixit amb què són formulades.

D'altra banda, la seva procedència familiar com a fill de la massiva immigració

hispanòfona de la postguerra el dota d'una ponderada capacitat de distanciament crític davant qualsevol temptació d'almogaverisme. I, en conseqüència, arremeta contra la sacralització del fet lingüístic i, per extensió, del fet nacional de Catalunya, tot contribuint així també a l'assumpció laica i agnòstica de la realitat d'aquesta i dels seus drets lingüístics. Només és una llàstima que, a l'hora de fer aquesta anàlisi despietada del fonamentalisme lingüístico-nacional nostrat –que hi és i que cal no estar-se de denunciar sovint–, no prengui en consideració fins a quin punt aquest no és concebible en gran part sinó com a reflex instintiu i resposta matussera al fomentat incansablement i pertinaç, enguany com antany, pels apologetes teòrics i pels executors pràctics de l'*Espanya eterna*, la que s'autodefineix i s'autorealitza encara en termes de *raza de héroes, conquistadores y santos*.

La tesi vertebradora del llibre és explicada ja de manera contundent i concisa en el mateix títol: «una llengua és un mercat». Tampoc això no és substancialment nou. No costaria gaire de trobar-hi referents, coneguts o desconeguts per l'autor, tant és, en obres de teòrics com Augusto Ponzio, sociolingüistes com Ferruccio Rossi-Landi, semiòlegs com el mateix

Baudrillard. Per citar només uns pocs dels qui ja, des d'una perspectiva o una altra, han desplaçat l'èmfasi posat per Marx en el factor producció cap al factor intercanvi i transacció comercial. Allò de remarcable aleshores en aquest sentit del present treball està en el fet que, tot i ser datat del desembre del 1986, sembla tament concebut en plena i actual *perestroika*, és a dir, quan no pot haver-hi més pressa per saldar el marxisme i per fer-ne una reconversió accelerada a les lleis econòmiques d'un neoliberalisme escritidorament darwiniana.

I bo és aleshores que tothom prengui consciència que una llengua perviu no en funció de les hipotètiques essències que l'avalen, sinó de la rendibilitat que demostra com a mitjà de promoció social; però cal llavors inexcusablement demanar-se també com s'aconsegueix de fer rendible i, en definitiva, segons aquest mateix discurs economicista, «competitiva» una llengua políticament subordinada a una altra i, per tant, comercialment devaluada. I com cal fer-ho, a més, si enlloc no es preveu la pràctica (per continuar amb conceptes manllevats al mateix tipus de discurs) d'un proteccionisme a ultrança (almenys a la primeria) pel que fa a les dimensions transaccionals de la llengua.

Dit altrament, i per il·lustrar-ho amb dues de les consideracions llampants amb què amaneix Royo el seu assaig: no n'hi ha prou de constatar que la llengua vigent a Catalunya és aquella en què apareix la secció d'anuncis de «La Vanguardia» (p. 62) o d'increpar «per què preferim que estigui en català el rètol d'una resta púnica abans que una bossa de patates fregides» (p. 127); cal també plantejar-se quina configuració del poder polític fa possible que aquesta sigui la trista i veritable realitat lingüística del país i com cal procedir, si s'opta per una de signe contrari, per intentar de capgirar-la.

I, en aquest sentit, és evident que la proposta de Royo es queda curta. Està molt bé d'exigir una llei de llengües veritablement democràtica i que l'estat —un «Estat amarat de nacionalisme», com no vacilla a reconèixer el mateix autor (p. 171)— n'esdevingui, tal i com hauria de ser, el màxim garant i valedor. Però tant com resulta incisiva —tot i les seves obviesats i simplificacions— l'anàlisi del vessant econòmic-comercial de la llengua, es manifesta del tot insuficient la del polític, afectada de declaracions volenteroses (vegeu el primer paràgraf de la p. 176), de desideratums irrealis (¿de debò creu, amb una història com la de la monarquia d'aquest país d'encà dels Trastàmara, que el rei esdevindrà plurilingüe en la seva imat-

ge pública?: p. 178; ¿i de veres pensa que un tal «gest» tindria una repercussió gaire més enllà del mer efectisme retòric?), amb un component d'ingenuïtat utopitzant que arriba al sùmmum en el darrer capítol, dedicat precisament a un aspecte tan decisiu com ara el de les possibilitats de la tecnologia, i que va merèixer ja l'oportuna crítica de X[avier] D[uran] a «El Temps» (1-VII-1991). L'artefacte teòric elaborat per Royo, tot i el seu volgut pragmatisme, coixeja així visiblement per manca d'un semblant sentit de la realitat política, és a dir, d'aquella realitat que no és determinada pel poder del capital, sinó pel capital del poder. D'un poder precisament que aquest país dista encara molt de posseir —almenys en la mesura en què sembla mig disposar de l'altre.

Encara una darrera qüestió objectable, majorment neguitejant perquè, si bé no és per desgràcia a les mans dels professionals de la llengua procurar-li un status polític i mercantil tot altre que el migrat que té avui dia, si que ho és la possibilitat de dignificar-ne l'ensenyament i, al capdavant, el coneixement bàsic i instrumental que en tinguin si més no les noves generacions.

Tot enquadrant-se, doncs, dins la inacabable reacció antinoucentista, el nostre autor dreça contra l'eslògan «el català, llengua de cultura», el d'«el català llengua ordinària» (p. 128), tot incidint així en una contraposició tan falsejadora i reductivista com a la llarga suïcida. A més, per mor d'una aparent major comerciabilitat de la llengua dins «un mercat tres o quatre vegades més gran» (p. 180), no s'està de fer seus alguns dels forassenyats criteris defensats pels qui la frivolitat periodística ha qualificat de partidaris del català *light*. I, certament, és un despropòsit —atribuïble només a la benintencionada ignorància de la pobra gent— que hi hagi qui prodigui a raig les *guixetes*, les *mercès*, l'*iva enclòs*, l'*argent* (p. 115) i tantes altres carallotades per un estil. Però és tanmateix una aberració que, des d'actituds repapades en un pretès saber lingüístic, hi hagi també qui cregui que cal «convalidar» (p. 118) hispanismes flagrants com ara el *lo neutre*, *algo*, *lis*, (*ibid.*), *se m'ha caigut*, *l'he trucat* (p. 180), i que, per a més inri, posi aquests en peu d'igualtat amb formes que o bé no s'originen pas des de la interferència, cas d'*els hi* en funció de datiu (transcrit *elsi* a la p. 118), o bé si ho fan és de fa segles i encara de bracet amb totes les altres llengües de cultura europees (cas de *cigarro*, *ibid.*).

Tot amb tot, doncs, un llibre desigual, dotat d'una intencionalitat assagística que

el va fer mereixedor del premi «Joaquim Xirau» per a aquest gènere el 1990, allunyat en conseqüència del tractat sociolinguístic habitual a casa nostra i del to de crispació que l'acompanya habitualment, interessant en part i alhora també en una

altra bona part mancat de rigor i de credibilitat, però en qualsevol cas suggerent, no gens sobrer.

JOSEP MURGADES

Maria Josepa GALLOFRÉ i VIRGILI, *L'edició catalana i la censura franquista (1939-1951)*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991 («Biblioteca Abat Oliba», núm. 99). 542 ps.

Tota la vida sentint parlar de la brutal repressió que, amb especial aferrissament en l'àmbit de la llengua i de la cultura, va dur a terme el franquisme contra Catalunya. També, qui més qui menys, en major o menor part de la seva existència, en coetaneïtat estricta o en inacabable posteritat, patint-ne les conseqüències directes o indirectes.

I, tot i amb això, posats que som a remetre'ns a estudis que documentin factualment, de manera tan implacablement objectiva com animicament desapassionada, què cosa va ser aquell pertinaç projecte etnocida, poques són encara les aportacions bibliogràfiques de pes que n'aixequin acta i s'esforcin a fer-ne les valoracions subsegüents.

N'és la capdavantera indiscutible l'obra de Josep Benet *Catalunya sota el règim franquista*, escrita i publicada encara durant la dictadura i, per tant, des de la clandestinitat més combativa (1973). A la seva saga, per bé que amb un plantejament cronològic molt més ampli –pràcticament d'ençà de la Nova Planta– i feta ja des de la relativa comoditat de l'actual règim de democràcia formal, *La persecució política de la llengua catalana* (1985), de Francesc Ferrer i Gironès, aborda també el procés secular –incrementat pel franquisme al màxim– de bandejament de la llengua per part de l'estat espanyol. Totes dues obres, a banda les especificitats respectives, coincideixen en el procediment d'exhumar lleis, decrets, disposicions i tota mena de paperassa fruit d'una inequívoca voluntat exterminadora i assimilista. Textos tots ells prou explícits i per si sols cantaires perquè ambdós autors no vagin més enllà de proveir-los d'aquells mínims comentaris destinats a fer-ne la indispensable glossa de presentació i d'enjudiciament crític.

A aquest panorama, de base elemental tan sòlida com alhora mancada fins ara d'ulteriors ramificacions de recerca documental i d'anàlisi interpretativa, s'hi afegeix de fa ben poc un estudi imponent que

pal·lia en substantiva part aquestes deficiències i fressa nous camins a la investigació futura en aquest camp.

El llibre de Maria Josepa Gallofré i Virgili bé podríem dir que és el resultat del viatge en el temps fet per l'autora a l'infern de la censura franquista en allò que fa referència a l'actuació d'aquesta contra la cultura catalana durant els dotze primers –i durs, i llargs– anys de règim dictatorial.

Treballant com a font primària de recerca amb els arxius de censura estatals i, subsidiàriament, amb material contingut en altres arxius, públics i privats, preferentment de Catalunya, dolent-se de la desaparició dels fons documentals de la Delegació de Propaganda a Barcelona, i servint-se, a més, de diferents testimonis orals –entre els quals sobresurt el de l'injustament amnistiats *cuñadísimo* Serrano Suñer–, Gallofré ha bastit un circumstanciat estudi en què el corpus documental més significatiu és adduït a tall d'apèndix o bé com a element vertebrador i alhora il·lustratiu d'un discurs analític propi, tan sospesat com rigorós, tendent a demostrar que un dels objectius primordials de la censura franquista era el de la destrucció pura i simple del públic lector en llengua catalana; o, dit altrament, el d'invaldar tot el procés de culturització dut a terme per Catalunya d'ençà de la Renaixença, retrotraient-ne així la llengua a l'estadi de l'oralitat i de la domesticitat estrictes.

Per aconseguir-ho, les autoritats franquistes començaren, maquiavèlicament, per no dictar disposicions públiques sobre la «il·legalitat» de l'edició catalana. Fidels al principi de l'*«aquí no se prohibe nada, sólo se autoriza»*, i atès el fet que una tal ambigüitat no podia sinó afavorir l'exercici arbitrari del poder, deixaren a les conveniències i a l'estratègia de cada moment l'aplicació de la censura amb criteris més o menys severes.

Era clar, en qualsevol cas, que aquestes